

Götiska Förbundet

Till
REGERINGEN
Näringsdepartementet
103 33 STOCKHOLM

Bilaga 6

Överklagan av Trafikverkets fastställelse av järnvägsplan för Västlänken, Göteborgs och Mölndals kommuner, Västra Götalands län, ärendenummer TRV 2015/75002

Järnvägsplanens negativa påverkan på riksintressena Skansen Lejonet och Residenset

Innehåll

1. Bakgrund
2. Gullberget i 1200 års perspektiv
3. Gullbergs Fäste
4. Fästningsstaden Göteborg
5. Skansen Lejonet
6. Stridsteknik på Gullberget
7. Västlänken ett kortsiktigt projekt som för alltid förvanskar bilden av vår historia.
8. Länsresidenset som markör i svensk historia
9. Sammanfattning.
10. Bevisning

1. BAKGRUND

Denna skrivelse är sammanställd av Götiska Förbundet i vars syften ingår att vårda kulturarvet och att främja kunskaperna om svensk historia. Förbundet tar avstånd från främlingsfientlighet och diskriminering. Förbundet arrenderar Skansen Lejonet av Statens fastighetsverk.

I denna handling redovisas fakta som på djupet visar – även med koppling till bakomliggande historiska förutsättningar – hur den kulturhistoriska miljön i Göteborg skadas av projektet.

Utgångspunkterna för Götiska Förbundets ställningstagande är följande:

1. Gullberget i 1200 års historiskt perspektiv
2. Gullbergs fäste
3. Fästningsstaden Göteborg
4. Skansen Lejonets funktion som del i befästningssystemet för stormaktstidens Göteborg
5. Förvanskning av förståelsen för taktik och stridsteknik vid Gullbergets befästningar
6. Länsresidenset som markör i svensk historia.

Den i dessa punkter sammanfattade bakgrunden utvecklas nedan för att ge en kortfattad men sammanhållen bild av den historiska miljö i vilken Trafikverket vill bygga Västlänken. Göteborgs centrala delar som nu hotas av Västlänken kan inte ses isolerade från sitt historiska sammanhang i Sverige, i Norden och i världen. Utan ett sådant sammanhang hade inte Karl IX och Gustaf II Adolf haft anledning att grunda Göteborg. Därför måste detta sammanhang beaktas när det gäller Västlänkens negativa påverkan på den kulturhistoriska miljön i Göteborg.

Minnessten över svensk-danska toppmöten vid gränsbäcken i Flabäck.

Stenen står på den svenska sidan.

2. GULLBERGET I 1200 ÅRS HISTORISKT PERSPEKTIV

2.1 Från Gullberget kan 1200 års svensk och nordisk historia beskrivas.

Redan på 800-talet fanns enligt senare års forskning (Skara Stiftshistoriska Sällskap 1999: Skara stift genom 1000 år, sid. 13) kristna gravseder i Västergötlands centralbygder vilket bidrog till att Sverige infogades i den västeuropeiska kulturkretsen. För de missionärer som förde kristendomen till västgötabygderna var vattenvägarna bekvämast, däribland Göta älv förbi Gullbergsklippan.

På ängarna nedanför Gullbergsklippan ägde på 1250-talet de förhandlingar rum där Birger Jarl från Danmark erhöll svensk kust vid Västerhavet från Göta älv till Flabäck på gränsen mellan Kållereds och Lindome socknar.

På Gullberget har under århundradena efter det att älvmyningen förvärvades av Sverige funnits tre befästningsverk. Redan i början av 1300-talet uppfördes här en första svensk befästning, Gullbergs fäste, som genom århundradena byggdes om och byggdes till. Sedan detta efter Kalmarkriget 1611-1613 raserats uppfördes en tidstypisk fältskans som på 1680-talet ersattes av Skansen Lejonet.

Från Gullberget ser man Färjenäs vid Älvsborgsbrons landfäste på Hisingen där det första Göteborg anlades under 1600-talets första decennium. Denna stad förstördes av danskarna under Kalmarkriget 1611 - 1613. Man ser också, lätt identifierbar genom tornen på Domkyrkan och Kristine kyrka (Tyska kyrkan) Gustaf II Adolfs stad från 1620-talet, "staden inom vallgraven".

2.2 Göteborg – en helt ny tanke, ej som någon annan svensk stad

Det är tämligen välkänt, att både Karl IXs och Gustaf II Adolfs Göteborg anlades med holländsk hjälp. Bakgrunden till de båda kungarnas intresse av en stad vid Göta älvs mynning har helt annan karaktär än de tidigare stadsbildningarna Lödöse, Nylöse och Gustaf Vasas stad vid Elfsborgs slott (Gamla Elfsborg) – och därmed Göteborgs tillblivelse – måste beaktas för den fulla förståelsen och rätta bedömningen av de negativa konsekvenserna av Västlänkens ingrepp i Göteborgs centrum.

Efter upptäckterna av sjövägarna till Amerika och till Fjärran Östern hade världshandeln utvecklats under andra hälften av 1500-talet på ett dittills oant sätt. Till följd av sitt läge där floden Rhen möter Engelska kanalen hade Holland vunnit en rang som den främsta handelsnationen. För holländarna utgjorde Östersjöområdet, där Danmark var den dominerande makten, en aktningvärd råvaruleverantör. Då holländarnas handel främjades av maktpolitisk balans stödde de den vid denna tid svagare makten Sverige. Tillsammans med en köpmannagrupp i Amsterdam och den svenska kungamakten bildades ett "joint venture" för omfattande export av produkter från det svenska skogs-, bergs- och lantbruket, Karl IXs Göteborg. Som svenska undersåtar befriades de köpmän från Amsterdam som bosatte sig i Göteborg från Öresundstullen. Detta gav de holländska köpmännen i det konsortium som träffade överenskommelsen med den svenska kungamakten en oerhörd konkurrensfördel och berövade därtill den danske kungen stora intäkter (Öresundstullen disponerades av kungen själv och ej av landets regering). Till så stor irritation var aktiviteterna i Karl IXs Göteborg att Kristian IV av

Danmark använde dem som en av orsakerna till sin krigsförklaring 1611 (Scander 1975: Karl IXs Göteborg på Hisingen, boken ger utförliga beskrivningar).

Det första Göteborg är att betrakta som en holländsk koloni på svenskt territorium. Denna synpunkt framfördes av professor Curt Weibull på Nordiska historikermötet i Göteborg 1951 (Scander 1975: Carl IXs Göteborg på Hisingen) och det holländska inflytandet fortsatte i den av Gustaf II Adolf återuppbyggda staden.

När Gustaf II Adolf lät återuppbygga Göteborg i ett vattensjukt men försvarstekniskt bättre område något längre upp vid älven inkallade han holländare för att anlägga staden. Med sina kanaler och hamnanläggningar, av vilka Stora hamnkanalen ännu består inne i staden, fick Göteborg ett holländskt utseende. Detta utseende är unikt för Göteborg bland städer i Norden. Däremot finns i Indonesien en stad med centrum som Göteborg: Djakarta, anlagd i f.d. holländska Indonesien som Batavia.

2.3 Nordisk 1600-talshistoria mitt i storstaden

Från Gullbergssklippan ser man de vatten på vilka de militära operationer ägde rum som innebar att de sista med verklig kraft utförda danska försöken att återerövra området vid mynningen av Göta älv misslyckades. År 1678 går en svensk armékår över älven mellan nuvarande Fiskhamnen och Eriksberg och tvingar danskarna att uppgge belägringen av Bohus fästning i Kungälv vars intagande var en förutsättning för att med framgång kunna anfälla Göteborg (Mankell 1944: Skaraborgs regementes historia, del 2, sid 206-214) och 1719 avvärjer sjöfästningen Nya Elfsborg ett danskt anfall mot staden (Bondestam 1974: En bok om I 15, sid 95-98).

Från Gullberget ser man Klippan, där Sveriges första reguljära handelssjöfart utanför Europa etablerades på 1700-talet genom Ostindiska kompaniet och många av de industrier som på 1800-talet och 1900-talet bidrog till utvecklingen av Sverige som industrination.

3. GULLBERGS FÄSTE

Gullbergs fäste anlades på Gullberget redan 1304, kort efter det att området på södra sidan av Göta älv förvärvats till Sverige från Danmark (Bensow 1931: Skaraborgs regementes historia, del 1, sid. 311). Gullbergs fäste är mest känt som platsen där en kvinna, den sårade kommandantens hustru Emerentia Pauli, mycket framgångsrikt ledde försvaret mot Kristian IVs anfall den 27 januari 1612.

Om det medeltida Gullbergs fäste finns ingen egentlig dokumentation men det torde, i likhet med andra medeltida borgar, ha byggts om och byggts ut under seklernas lopp.

Bilden t.v.: Försök till rekonstruktion av Gullbergs fäste i början av 1600-talet. Modell i Skansen Lejonet.

Det finns dock "rikt fyndförande lager med konstruktioner öster om Skansen Lejonet" (Tyrens, 2014: Kulturbilaga till miljökonsekvensbeskrivning för Västlänken, sid. 24). Gullbergs fäste torde ha haft en större yta än den nuvarande Skansen Lejonet. För detta talar utöver fornyfynd i marken även besättningens storlek som under Kalmarkriget var 282 man (Mankell 1931: Skaraborgs regementes historia, del 1, sid. 223) vartill kom ett betydande antal kvinnor och barn, besättningens familjemedlemmar. Även namnet på den närmaste spårvagnshållplatsen, Svingeln, som ligger ett gott stycke från Skansen Lejonet, antyder en större yta än vad Skansen Lejonet har. Med ordet Svingel (jfr tyska Zwingel = betvingare) betecknas ett utanverk till en fästning och något annat utanverk än ett sådant till Gullbergs fäste kan detta namn ej avse.

4. FÄSTNINGSTADEN GÖTEBORG

4.1 Snabbt kungligt beslut att återuppbygga Göteborg

I början av mars 1619, endast någon vecka efter det att den sista delbetalningen av Elfsborgs lösen erlagts till danska myndigheter i Halmstad, besöker Gustaf II Adolf Gamla Elfsborgs slott. Han beslutar att den av danskarna under Kalmarkriget förstörda Karl IXs stad vid Färjenäs skall återuppbyggas.

Under 1600-talet byggdes Göteborg i tre etapper ut till en av norra Europas starkaste fästningar med vallgrav och ett system av bastioner, sjöfästningen Nya Elfsborg och skansarna Kronan och Lejonet. Av sju planerade skansar på höjderna utanför staden kunde av ekonomiska skäl endast de två taktiskt mest betydelsefulla byggas.

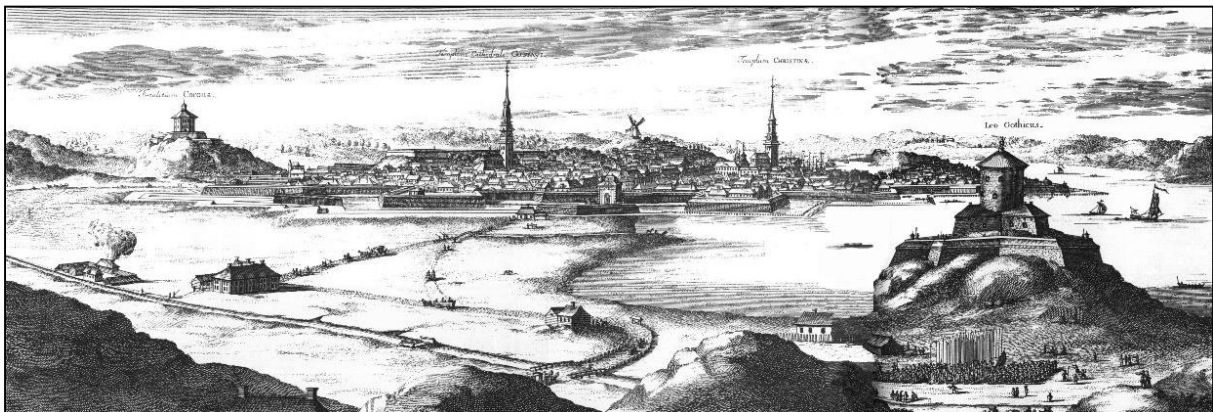
4.2 Skansen Lejonet – med symbolisk syftning på Sveriges riksvapen

De båda skansar som byggdes, Kronan och Lejonet, har direkt syftning på Sveriges riksvapen med tre gyllene kronor i första och fjärde fälten (Svea rikets vapen) och ett lejon över trenne silverne ström-

mar i andra och tredje fälten (Göta rikes vapen). Skansen Lejonets officiella namn var Skansen Göta Lejon – så betecknas den på Erik Dahlbergs monumentalbild av Göteborg om än enligt tidens sed på latin: Leo Gothicus. De båda skansarna skiljer sig emellertid åt när det gäller den fortifikatoriska utformningen dels därigenom att Kronan har ett åttasidigt torn och Lejonet har ett runt torn samt – och detta är betydelsefullt för förståelsen av den betydelse som skall fästas vid Skansen Lejonets byggnadskonstruktion: Kronan har ett omgivande utanverk av vallar för sitt närskydd under det att Lejonet saknar utanverk. Denna skillnad beror på att Kronan ligger på en höjd med större yta, ”förterräng”, framför tornet, under det att Lejonet ligger på en mycket markant klippa utan plan förterräng alldeles intill murarna, något som i särskilt hög grad försvårar ett anfall.

4.3 Göteborg – Sveriges starkaste fästning på 1600-talet

I fästningen Göteborg fanns 1699 fler artilleripjäser än i någon annan fästning i det svenska stormaktsväldet, 421 pjäser av totalt 3 742 och hälften av de tyngsta 36-pundiga kanonerna (Ulfskiöld, red. 1993: Kungl. Artilleriet Karl XI:s och Karl XII:s tid). Stadens garnisonsregemente fick under Karl XI:s tid rang som ett av de kungliga livregementena (Höglund-Sallnäs 2000: Stora nordiska kriget 1700-1721 Fanor och Uniformer, sid. 101) vilket skall ses som en markör av Göteborgs betydelse i rikets försvar. Under senare hälften av 1700-talet förföll befästningarna som också, till följd av den militärtekniska utvecklingen, blivit omoderna.

Göteborg i slutet av 1600-talet. Kopparsstick i Eric Dahlbergs "Suecia Antiqua et Hodierna". I förgrunden Skansen Lejonet med planerade men aldrig anlagda utanverk. Skansen Lejonet fick namnet Göta Lejon, jämför "Leo Gothicus" på kopparsicket, alltså det Göta Lejon som är Göta rikes vapen i riksvapnets andra och tredje fält.

Den tredje utbyggnaden av Göteborgs befästningar genomfördes enligt generalfälttygmästaren Erik Dahlbergs anvisningar. Denne hade ur kontinentala befästningsprinciper utvecklat en speciell svensk modell, bl. a. genom att på ett mycket konsekvent sätt utnyttja terrängens förutsättningar. Ett gott exempel på detta är skillnaderna mellan Skansen Kronan och Skansen Lejonet.

Av huvudfästningen i Göteborg, den slutna staden bakom huvudvallen, vallgrav, bastioner och övriga delar i fästningssystemet, återstår idag ovan jord endast bastionen Carolus Rex och vallgraven. Under jord finns dock betydande rester bevarade. Schaktningsarbeten för Västlänken kommer att få miljöpåverkan på fornlämningarna: Sammantaget kan schaktningen inom området Centralen innebära en betydande miljöpåverkan för områdets fornlämningar, Stora hamnkanalen samt resterna av parken vid Bergslagsbanan” (Tyréns 2014: Kultur-miljöbilaga till miljökonsekvensbeskrivning för Västlänken, sid. 51).

5. SKANSEN LEJONET

5.1 Kunglig markering av riksintresse på 1600-talet

”På Gullberget lade Erik Dahlberg den 22 juli 1687 den första stenen till det torn som han gav namnet Västgöta Lejonet. Arbetet fortskred så hastigt att konungen den 11 september 1689 kunde bestiga tornhuvans krön varefter Dahlberg på en ritning egenhändigt nedskrivna berättelse bjöd konungen, där han stod i kretsen av sin svit, ett glas rhenskt vin. Skålar druckos därefter för de kungliga, men konungen själv utbragte *alla brafva soldaters och alla vackra damers skål*” (Almquist 1935: Göteborgs historia, Grundläggningen och de första hundra åren, senare delen, Enväldets och det Stora nordiska krigets skede, sid 519; brafva = tappra).

Här ser vi i en ögonblicksbild den barske Karl XI lägga så stor vikt vid Skansen Lejonet, att han är på plats den dag skansen står färdigbyggd. Han förstod värdet av Skansen Lejonet som ett dåtida riksintresse!

Tornmurarnas tjocklek, fyra meter, gav Skansen Lejonet en grundläggande hög motståndskraft mot fientlig beskjutning, något som förstärktes av att murverket givits elasticitet med en blandning av större och mindre stenar.

5.2 Skansen Lejonet, byggd att motstå angrepp med 1600-talets militärteknik

Skansen Lejonet är byggd som en rund tornskans med fyra tenaljer. Skansen är sedan 1935 ett statligt byggnadsvårdsminnesmärke. Bland villkoren för dettas bevarande heter det: ”Golvbrunnen skall bevaras och vara tillgänglig” (Tyréns 2014: Kulturmiljöbilaga till miljökonsekvensbeskrivning för

Västlänken, sid. 24). Blott ett fåtal meter under denna artesiska brunn kommer Västlänkens tak att finnas och järnvägsplanen får genomföras! Vad betyder begreppet "bevara" för Trafikverket och dess verkliga uppdragsgivare, Göteborgs stad?

Skansen Lejonets roll i försvaret av Göteborg var att skydda staden mot anfall från norr samt mot fientliga transporter av underhåll, trupper och krigsmateriel på älven inför ett större angrepp på Göteborg. Skansen behärskade också med kanoneld uppmarschområdet söder om skansen samt förterrängen mellan stadens befästningar och skansen.

Skansen Lejonet var bestyckad med nio 12-pundiga och tolv 6-pundiga kanoner för sin roll i försvaret. (Ulfhielm, red. 1993: Kungl. Artilleriet Karl XIs och Karl XIIIs tid, sid 105 för antal och sid. 81 – 103 för pjäsernas effekt och skottvidd). Med hjälp av eld från skansen kunde exempelvis en fiende som i löpgravar sökte gräva sig fram till stormavstånd mot stadens huvudvallar mycket effektivt bekämpas.

För självförsvar försågs skansen med gluggar ur vilka besättningen kunde kasta handgranater ned mot en fiende som tagit sig fram till dess murar. Från tenaljerna kunde en fiende som tagit sig fram till murarna förödande bekämpas med bestrykande eld från musköter och 6-pundiga kanoner. Skansen Lejonet är byggd med de material och den teknik som fanns på 1600-talet. Då skansen mobiliserades uppgick besättningen till ett hundratal man. I fredstid hade den endast en mindre vaktstyrka.

Trappan från entréväningen upp till nedre batterivåningen är skyddad mitt i Skansen Lejonets torn. Förbindelsen till övre batterivåningen är inbyggd i tornmuren och därvid, för att minska risken för rasing vid fientlig eld, på den minst hotade sidan, d.v.s. den som vetter mot huvudfästningen Göteborg.

5.3 Vad Erik Dahlberg inte kunde förutse

Erik Dahlbergs befästningverk utformades för att stå emot 1600-talets flackbaneeld med kanoner och kastbaneeld med mörsare, inte genomsprängningen för den tågtunnel under skansen, som Trafikverket vill utföra.

”Bergsschaktet innebär ett irreversibelt ingrepp i försvarsklippan med borttagande av fast fornlämning och omfattande håltagning i försvarsklippan under skansen. Sprängningsarbetena innebär också risk för materiella skador på skansen som byggnadsverk”. (Tyréns 2014: Kulturmiljöbilaga till miljökonsekvensbeskrivning för Västlänken, sid. 29). Erik Dahlberg kunde aldrig, trots att han var en av Europas främsta befästningsbyggare, förutse att hotet mot skansen i Göteborg

skulle komma underifrån, iscensatt av en svensk myndighet, Trafikverket, och beslutsfattarna i den stad skansen skulle skydda.

Skansen Lejonet har aldrig varit i strid, ett anmärkningsvärt och tänkvärt faktum i beaktande av svensk försvarspolitik under förra århundradet:

SI VIS PACEM, PARA BELLUM
(om du vill leva i fred, förbered dig för kriget)

Skansen Lejonet har varit, genom sin blotta existens, en faktor som bidragit till att avhålla fiender från att angripa Göteborg. Idag är Skansen Lejonet stadens främsta symbol och landmärke med ikonstatus. Ett fredsmonument.

6. STRIDSTEKNIK PÅ GULLBERGET

6.1 Gullberget gav unika förutsättningar till försvar

Läget på ett högt, brant och isolerat berg innebar påtagliga fördelar för den som försvarade platsen och i samma mån svårigheter för en angripare. Detta gällde såväl det medeltida Gullbergs fäste som Skansen Lejonet. Angriparen tvingades närma sig befästningarna över terrängavsnitt där försvararna hade fritt skottfält i alla riktningar och där försvarsstriden gynnades av det höga läget. Den som ville betvinga en befästning på Gullberget utan upprepade stormningsförsök oacceptabelt höga manskap förluster hade i princip att välja mellan ett överraskande anfall, en långvarig belägring till dess att försvararnas förråd toge slut eller psykologisk krigföring.

Betecknande för Gullbergets förutsättningar till försvar är utfallet av ett överraskande nattligt anfall den 27 januari 1612 under Kalmarkriget då Kristian IV först misslyckades med ett överraskande nattligt anfall och sedan under en hel dags upprepade stormningsförsök drabbades av så stora förluster, 150 – 200 man i stupade jämte ett okänt antal sårade, att han tvingades avbryta angreppet. (Generalstaben 1936: Sveriges krig 1611-1632 del 1, sid 269-270). När danskarna kommer tillbaka sommaren 1612 hade Gullbergs fäste en ny kommandant som inte hade nerver av samma halt som Emerentia Pauli utan kapitulerade efter en kort strid.

6.2 Västlänken förvränger för alltid förståelsen för stridsteknik på Gullberget

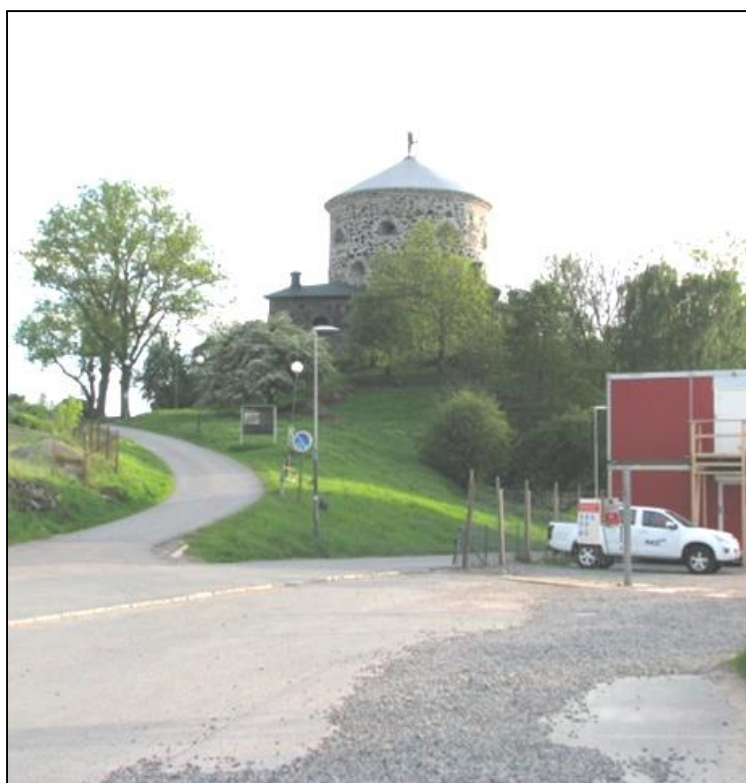
För att till framtiden bevara förståelsen för Gullbergets stridstekniska förutsättningar får inte landskapsbilden som sådan förändras mer än vad som hittills skett. En järnvägstunnel genom Gullberget, med stora öppningar till en järnvägstunnel och ett tråg för spåren, skulle innebära en kraftig förvrängning av den kulturhistoriska miljön.

Som alternativ till öppet tråg föreslås övertäckning av järnvägstråget. Ej heller en övertäckning kan godtagas. "Avläsbarheten av Gullberget som en naturligt formad grund till en skans inom stadens ursprungliga befästningsverk, skulle minskas som följd av att den karaktäristiska konturen av en

brant klippa som skjuter upp ur ett flackt landskap förändras mot nordost” (Tyréns 2014: Kulturmiljöbilaga till miljökonsekvensbeskrivning för Västlänken, sid. 29).

I själva verket avslöjar båda förslagen, öppet respektive övertäckt tråg, en obegriplig och oförlätlig brist på insikt när det gäller Skansen Lejonets funktion som försvarsverk. Övertäckning leder till en ny bild av skansens förterräng som förvränger uppfattningen om de stridstekniska förutsättningarna såväl vid det medeltida fästet som vid Skansen Lejonet.

Övertäckning ger bilden av en ås genom vilken en fiende kan gräva löpgravar och väl skyddad nå ett bättre utgångsläge för anfall än i den terräng som naturen själv skapat. Utnyttjande av löpgravar var på 1600-talet en väl utvecklad pionjärteknisk förmåga och man visste att skydda löpgravar mot eld ovanifrån, något som bl.a. skedde vid belägringen av Bohus fästning 1678 där danskarna använde järnplåtar över löpgravarna (Bensow 1944: Skaraborgs regementes historia, del 2, sid. 210).

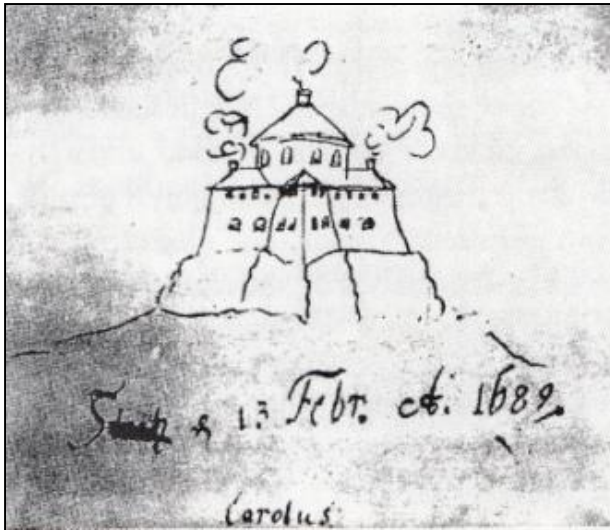

Här avses järnvägstråget gå och här finns tankar att bygga en artificiell ås som för all framtid fullständigt förvanskar bilden av och förståelsen för stridstekniska förutsättningar vid Gullberget från 1300-talet och framåt i tiden.

7. VÄSTLÄNKEN – ETT KORTSIKTIGT PROJEKT SOM FÖR ALLTID FÖRVANSKAR BILDEN AV VÅR HISTORIA

Det är således ej blott en mycket stor eller stor visuell påverkan på fornlämningen Skansen Lejonet (Tyréns 2014: Kulturmiljöbilaga till konsekvensbeskrivning för Västlänken) som ett otäckt eller täckt

järnvägstråg medför. Än värre är att Västlänken förvränger och i realiteten omintetgör förståelsen för de stridstekniska betingelserna på platsen från tidigt 1300-tal till början av 1800-talet då Göteborg slopades som fästning. Redan för drygt 700 år sedan uppfördes på Gullberget en svensk befästning. För 325 år sedan uppfördes där Skansen Lejonet. Detta är tidsperspektiv som vida överträffar Västlänkens av Trafikverket uppgivna tekniska livslängd som endast sträcker sig till år 2150 (TRV ärendenummer 2015/75002, dokumentdatum 2016-02-18, sid.7).

*Skansen Lejonet tecknad 1689 av prins Karl
(den blivande Karl XII, nästan 7 år).*

*De taktiskt/stridstekniskt förutsättningarna på
Gullberget, som framgår så tydligt i teckningen,
skulle helt förvrängas om Trafikverket tillåts bygga
järnvägsschakt och konstgjord ås ungefär där
teckningen daterats.*

Som statligt byggnadsminnesmärke skall Skansen Lejonet skyddas, ej blott vad gäller själva byggnaden utan även dess omgivning. I skyddsföreskrifterna heter det bl. a. "Området runt byggnaden får inte ytterligare bebyggas och skall vårdas och underhållas så att områdets karaktär bibehålles" (Tyréns 2014: Kulturmiljöbilaga till miljökonsekvensbeskrivning för Västlänken, sid. 24). Betydelsen av denna skyddsföreskrift framgår av ovan lämnade redovisning av de stridstekniska förutsättningarna på Gullberget – från 1300-talets början genom den svenska stormaktstiden.

Varken ett öppet eller ett övertäckt järnvägsschakt vid Skansen Lejonet kan godtagas. Ett järnvägs-tunnelprojekt med en tidshorison på 120 - 130 år får inte ödelägga en mer än 700 år gammal kulturhistorisk miljö, unikt belägen mitt inne i Sveriges näst största stad och "som saknar motstycke i Europa" (Tyréns 2014: Kulturmiljöbilaga till konsekvensbeskrivning för Västlänken, sid).

8. LÄNSRESIDENSET SOM MARKÖR I SVENSK HISTORIA

Länsresidenset uppfördes i mitten av 1600-talet av fältmarskalken Lennart Torstensson, en av Sveriges främsta okrönte fältherrar. Av det tjugotalet stadspalats som finns i Sverige är Länsresidenset det enda utanför Stockholm. I Länsresidenset finns väl bevarade tidstypiska takmålningar och kryssvalv.

I Länsresidenset residerade Karl X Gustaf i början av år 1660 då en riksdag kallats till Göteborg. med anledning av pågående krig med Danmark, Nederländerna, Polen, Ryssland, den Tysk-romerske kejsaren i Wien och två furstar i Tyskland samt Spanien. Sedan kungen ådragit sig en lunginflammation under inspektion av Nya Elfsborg avled han den 13 februari 1660 i Länsresidenset.

Länsresidensets första decennier sammanfaller med den tidsepok då Sverige hade sin största geografiska utbredning någonsin och då vårt land spelade en avgörande roll i Europas historia. Byggnaden är starkt förknippad med två av de personer som under dessa år stod i landets ledning och vars insatser hörde till de mest betydelsefulla för händelseutvecklingen. Lennart Torstensson ledde de militära operationer i kriget med Danmark som gav segerfreden i Brömsebro 1645. Sverige erhöll som bestående vinster Jämtland, Härjedalen och Gotland samt som pant för freden Halland på 30 år.

I ett av rummen i Länsresidensets fasad mot Stora hamnkanalen avled Karl X Gustaf. Byggnaden får irreversibla skador av Västlänken.

Under huvuddelen av Trettioåriga krigets slutskede befäste och vidgade Lennart Torstensson den svenska maktställningen i Trettioåriga kriget. Karl X Gustaf genomförde Tåget över Bält, den kanske mest spektakulära svenska militära operationen någonsin. Den slutade med freden i Roskilde 1658. Karl X Gustaf vann bestående i Roskilde åt Sverige Skåne, Bohuslän, Blekinge och Halland för evigt.

Länsresidenset är således mycket mer än Göteborgs äldsta bostadshus och Sveriges enda stadspalats utanför Stockholm – det är en unik markör i svensk historia.

9. SAMMANFATTNING

Västlänken är ett järnvägsprojekt med en livslängd på ett enda sekel och några decennier. Vi vet idag ingenting om hur samhället ser ut år 2150 då Västlänkens tekniska livstid är till ända. Inte heller vet vi något om mönstren är för människors resor då. Och vi vet inte vilka trafikmedel som står till buds. Det är meningslöst att ens spekulera om Västlänken vid den tiden erbjuder ekonomiskt motiverbara transporter eller om den då redan avvecklats.

Men vi vet att riskerna med Västlänken, om den får byggas, kommer att medföra stora och i betydande omfattning även mycket stora irreversibla skador på den historiska kulturmiljön i Göteborg. Detta uttrycks i Trafikverkets ansökan och i andra handlingar som en motsättning mellan två riks-

intressen: behovet av transporter i en relativt nära framtid och bevarandet av en historisk kultur- miljö. Att Trafikverket suboptimerar genom att förespråka byggandet av Västlänken, ett högrisk- projekt, är uppenbart.

Den historiska kulturmiljö som hotas av Västlänken illustrerar och bidrar till förståelsen för det kanske mest dynamiska och avgörande tidsskedet i Sveriges historia – stormaktstiden då vårt land erhöll sina naturliga geografiska avgränsningar och då vårt land inträdde i de nya internationella handelsrelationer som upptäckterna av sjövägarna till Amerika och Fjärran Östern givit upphov till. Denna historiska kulturmiljö – Göteborgs centrala delar och Skansen Lejonet – har unika värden, till delar utan motstycke ej blott i Sverige utan även i ett internationellt perspektiv.

Besökare från andra länder som hårt drabbats av förstörelsen av deras månghundraåriga kulturmin- nen under andra världskriget frågade sig många gånger, när de såg det rivningsraseri som ägde rum i svenska stadskärnor i mitten av förra århundradet, varför vi svenskar frivilligt förstörde våra gamla miljöer. Nu hotas den ännu gott bevarade kärnan i en svensk stad, Göteborg, av en järnvägstunnel med omstridd och oklar nytta på samma sätt som de under förra seklet förstörda stadsmiljöerna i vårt land.

Västlänken är inte en självklar lösning för dagens, ej ens för det närmaste halvseklets krav på ända- målsenliga persontransporter inom samt till och från Göteborg. Trafikverkets föregångare Banverket avvisade den järnvägsslinga som Västlänken är. Flera alternativ till Västlänken har presenterats men alla har förkastats av lokalpolitiker och Trafikverket, ej sällan på ett så bryskt och ofullständigt sätt att många göteborgare finner sig höra maktspråk istället för sakliga argument.

Västlänkens perspektiv är 120-130 år, ett i jämförelse med åldern hos de kulturmiljövärden som denna järnvägsslinga kommer att rasera mycket kort perspektiv.

Medborgarnas underliggande oro och fråga kan sammanfattningsvis uttryckas på följande sätt:

Västlänken medför omfattande ingrepp i det inre av Göteborg, vårt lands till storleken andra stad med för såväl Sverige som Norden unika lämningar från äldre tider. Ingen vet idag hur framtidens teknik kan levandegöra de lämningar som idag av Västlänken hotas att för evigt förstöras. Ingen kan idag med säkerhet säga hur våra arvtagare i framtiden värderar de av Västlänken hotade lämningarna. Lämningarna är i flera fall byggnadsminnesskyddade och har status som riksintresse.

Även Västsvenska paketet där Västlänken ingår är ett riksintresse. Västlänkens tekniska livslängd sträcker sig emellertid enligt Trafikverket endast till år 2150 och måste därför ses som en, om än ej helt kort, parentes i vårt lands historia.

Fornlämningar och statliga byggnadsminnen är däremot inga parenteser i Sveriges historia. De länkar samman forntid och framtid på ett kraftfullare och för kom- mande generationer mer värdefullt sätt än vad någonsin en spårtunnel kan göra.

Den allvarliga frågan lyder:

Med vad rätt kan 2010-talets svenska beslutsfattare tillåta sig att åstadkomma irreversibla skador på miljön i Göteborg, på dess unika historiska minnesmärken och på de naturvärden som finns i stadens parker för att bygga en järnvägsslinga vars nytta är oklar och innan andra alternativ utvärderats på ett seriöst och professionellt sätt?

Det är, mot bakgrund av medborgarnas oro, varken seriöst eller professionellt att föreslå järnvägsplanen Västlänken utan att på ett *likvärdigt* sätt redovisa andra lösningar till det transportarbete som Västlänken avses lämna.

Götiska Förbundet finner att det inte är rimligt att en investering som Västlänken med ett i historiskt perspektiv så kort driftstid som 120 – 130 år skall tillåtas åstadkomma oåterkalleliga skador på den historiska kultur- och naturmiljön i Göteborg, särskilt som alternativa lösningar inte har prövats.

Götiska Förbundet avvisar Järnvägsplanen Västlänken.

10. BEVISNING

Som bevis för ovanstående anföres i dess helhet Tyrens "Kulturmiljöbilaga till konsekvensbeskrivning för Västlänken, järnvägstunneln", slutversion daterade 2014-11-10" som är beställd och publicerad av Göteborgs stads stadsbyggnadskontor. (Se även Bilaga 5 i denna överklagan)

Ett urval citat ut ovan nämnda handling återfinnes ovan men hela handlingen återkopplas som bevis enär den nära nog sida för sida redovisar de negativa konsekvenserna av Västlänken. Som ett sammanfattande exempel kan följande nämnas (sid. 26):

"Erik Dahlbergs arbete med att förstärka fästningen Göteborg på 1680-talet gjorde Göteborg till en av Europas starkast befästa städer – där Skansen Lejonet och Kronan ingick som viktiga delar. Stentornet är oförändrat sedan det färdigställdes på 1690-talet och bär ett stort byggnadshistoriskt och fortifikationshistoriskt värde. Byggnaden har en sluten och symmetrisk form och försvarstekniskt kunde skansen försvara sig med samma kraft åt alla håll. Tillsammans med Skansen Kronan är tornet det bäst bevarade försvarsverket på den en gång i tiden så mäktiga fästningen "Göteborg".

"Skansen Lejonet och Kronan är exempel på s.k. satellitfästningar, isolerade, mindre fästningar som haft till uppgift att försvara en bakomliggande huvudfästning (d.v.s. Göteborg) och det finns få eller inga liknande fästningsbyggnader bevarade i Europa."

Som bevis framlägges även Trafikverkets beslut, daterat 2016-04-28 avseende "Fastställelse av järnvägsplan för Västlänken, Göteborgs och Mölndals kommuner, Västra Götalands län". På ytterst få ställen lämnas i Trafikverkets beslut konkreta uppgifter om hur man avser bemästra de skador och andra problem som Västlänken, dess byggande och drift, åstadkommer på den historiska kultur- och naturmiljön i Göteborg.

Inte med en enda faktaunderbyggd uppgift visar Trafikverket någon samhällsekonomisk nytta med Västlänken.

I klar och nästan provocerande motsats till Tyrens "Kulturmiljöbilaga till konsekvensbeskrivning för Västlänken, järnvägstunneln" skriver Trafikverket på sid. 6 i sin ansökan "Den sammanlagda påverkan utifrån hela riksintresset och dess värden, med Västlänkens bestående påverkan, bedöms enligt den sökande innebära en måttlig konsekvens för riksintresset Göteborgs innerstad".

"Måttlig konsekvens" kan i detta sammanhang innebära att Skansen Lejonet raseras helt eller delvis. Trafikverket har inte redovisat någon plan för hur ett eventuellt återuppbyggande av Skansen Lejonet kan ske till ursprunglig gestaltning. Detta gäller även Länsresidenset.

För utarbetandet av detta dokument har Götiska Förbundets tidigare Stormästare och nuvarande Hedersordförande Bengt P. Gustafsson varit huvudansvarig. Ordföranden i Carl XVI Gustafslogen av Götiska Förbundet har varit delaktig i arbetet.

Göteborg, 2016-06-20

Hans-Olof Hagberg
Stormästare

/Bengt P. Gustafsson
Hedersordförande